

Onderzoeksproject DR/00/044: nEWS on EWS

Coördinator: Prof. dr. Jan Van den Bulck, K.U.Leuven

Promotoren: Prof. dr. Dave Gelders, K.U.Leuven

Prof. dr. Keith Roe, K.U.Leuven

Prof. dr. René Patesson, U.L.B

Prof. dr. Isidore Pelc, U.L.B

nEWS on EWS

Waarschuwen voor gevaarlijke drugs: analyse van het early warning system in België

Doelstellingen en methoden

In het project ‘nEWS on EWS’ analyseren we de manier waarop nieuwsmedia het publiek informeren over nieuwe, gevaarlijke drugs die gedetecteerd worden door het Early Warning System in België (BEWS). Naast een analyse van de belangrijkste vormelijke en inhoudelijke kenmerken van deze berichtgeving, wordt gekeken naar de mogelijke invloed van deze nieuwsberichten op de perceptie en kennis van het grote publiek en druggebruikers in het bijzonder.

In het project worden vier doelstellingen nagestreefd.

Ten eerste onderzoeken we met een literatuurstudie de (mogelijke) rol van nieuwsberichten in het creëren van bewustzijn over risico's van druggebruik, alsook de kwaliteitseisen van risico-informatie, de effectiviteit van gezondheidsgerelateerde boodschappen omtrent drugs en de relatie tussen kenmerken van boodschappen en de effecten die zij hebben op de kennis, attitudes en gedrag van de ontvangers. Ook wordt literatuur geïntegreerd omtrent de implementatie van Early Warning Systems en communicatiesystemen omtrent nieuwe, gevaarlijke drugs in diverse landen. Op basis van verschillende theorieën rond gezondheidscommunicatie en media-effecten construeren we een theoretisch kader dat inzichten biedt om Early Warning Systems te evalueren en verder te verfijnen.

Ten tweede voeren we een inhoudsanalyse uit om de waarschuwingsberichten over drugs te bestuderen. Er wordt nagegaan in welke mate de kranten en de belangrijkste nieuwszenders in België deze waarschuwingsberichten oppikken, hoe zij met deze informatie omgaan en op welke manier zij de inhoud van de waarschuwingsberichten communiceren naar hun publiek. Zowel kranten, televisiejournals als persberichten van Belga worden geanalyseerd, en dit in beide landsdelen. In de inhoudsanalyse besteden we aandacht aan zowel de vormelijke als de inhoudelijke kenmerken van het bericht (nieuwswaarden, framing, toon, thema's, actoren en

kwaliteitscriteria voor goede informatie). De inhoudsanalyse geeft eveneens een beter zicht op de informatiestromen van het EWS in België; we kunnen immers nagaan in welke mate het uiteindelijke waarschuwingsbericht dat in de krant verschijnt, verschilt van het persbericht van Belga.

Voor het Nederlandstalige landsgedeelte doorzochten we de kranten De Standaard, De Morgen, Het Laatste Nieuws, Metro, Het Nieuwsblad, Het Volk, Het Belang van Limburg en De Gazet van Antwerpen. Aan Franstalige zijde werden 6 krantentitels geselecteerd: Le Soir, La Libre Belgique, La Dernière Heure, Métro, de kranten van de groep Vers l'Avenir en van de groep Sud Presse. In totaal werden er op deze manier 132 Nederlandstalige artikels en 67 Franstalige artikels verzameld voor de periode januari 2003 tot en met maart 2007. (Vanaf 2003 kunnen we stellen dat het EWS in België op punt staat en dat er systematisch waarschuwingsberichten worden uitgezonden). Bij de keuze van de kranten werd gestreefd naar een zo goed mogelijke spreiding tussen de verschillende krantengroepen en een evenwicht tussen de zogenaamde populaire en kwaliteitskranten. De gekozen krantentitels hebben een grote dekking en bereiken een breed en divers doelpubliek.

Wat betreft de televisiejournals werden er voor de periode van januari 2003 tot en met december 2005 8 relevante nieuwsitems gevonden op de Nederlandstalige zenders EEN en VTM. Aan Franstalige zijde werden er 7 items gevonden op de zenders RTBF en RTL-TVI.

In totaal werden er op die manier 35 Franstalige en 36 Nederlandstalige persberichten van Belga verzameld voor de periode januari 2003 tot en met maart 2007.

Ten derde onderzoeken we hoe de ontvangers de nieuwsboodschappen percipiëren en evalueren. We gaan na hoe de informatie tot bij hen terecht komt, wat zij doen met deze informatie, of zij het EWS een zinvol systeem vinden en wat zij zouden veranderen om het systeem te optimaliseren. Dit gebeurt door middel van focusgroepgesprekken met acht belangrijke doelgroepen, telkens in beide landsdelen. Er werden 10 focusgroepen (5 Nederlandstalige en 5 Franstalige groepen) met de 'algemene bevolking' georganiseerd: -18 jarigen, 18-25 jarigen, druggebruikers uit het festivalmilieu, druggebruikers uit het uitgaansmilieu en ouders. Daarnaast brengen we nog zes groepen met professionelen samen (3 Nederlandstalige en 3 Franstalige groepen): professionelen uit de gezondheidszorg, professionelen uit de sectoren politie en justitie en journalisten.

Tot slot gaan we aan de hand van een telefonische survey na in hoeverre een waarschuwingsbericht het brede publiek bereikt, of bepaalde doelgroepen meer of minder bereikt worden en hoe het publiek deze berichtgeving percipieert. De vragenlijst wordt afgenomen op het moment dat er zich een druggerelateerd incident voordoet en er een waarschuwingsbericht wordt uitgezonden. De volgende criteria werden vooropgesteld als voorwaarden voor de afname van de enquête.

- Geografische dekking (liefst heel België)
- Ernst/impact van het incident (liefst grote impact)
- Breed doelpubliek (veelgebruikte substantie)
- Dekking in de media (voldoende dekking in zowel Franstalige als Nederlandstalige media)

Als er na augustus 2007 nog geen enquête kon worden afgenomen, werd afgesproken om enkel rekening te houden met minimale criteria, met name de dekking in de media: er moet

minstens één nieuwsbericht in elk landsdeel verschijnen opdat men van start kon gaan met de enquête.

Op 29 november 2007 stuurde het WIV een persbericht uit over hooggedoseerde XTC-pillen en waren de minimale criteria van toepassing. Tijdens de daarop volgende dagen werd de enquête afgenomen bij 1717 respondenten, 781 Franstaligen en 936 Nederlandstaligen.

Resultaten literatuurstudie: theoretisch kader

Inzichten uit de agenda setting theorie, framing theorieën, dual processing theorieën, de cultivatietheorie en de sociale leertheorie worden samengebracht in het '*integrated media effect framework*'. Dit theoretisch kader biedt inzichten in hoe een early warning system idealiter geconstrueerd wordt en hoe men een bestaand systeem verder te verfijnen. Het *integrated media effect framework* benadrukt het belang van agenda setting in de vroege stadia van preventieve communicatie. Daarnaast wijst dit model op het feit dat de framing van de boodschap een cruciale rol speelt in hoe de boodschap geïnterpreteerd kan worden. Agenda setting en framing bepalen niet alleen het individuele ontvangersgedrag, maar hebben ook een invloed op hoe de publieke opinie staat tegenover communicatie over drugs en drugbeleid. Tot slot helpt dit theoretisch kader om ideeën te ontwikkelen voor concrete toepassingen op vlak van early warning systems die gebruik maken van de massamedia.

Een effectieve waarschuwingsboodschap moet inspelen op zowel de cognitieve als de affectieve component van risicoperceptie. Door voldoende bruikbare en objectieve informatie te geven over de verschillende aspecten van het middelengebruik, geeft men aandacht aan het cognitieve aspect. Dit impliceert dat niet alleen het criminele aspect van illegaal druggebruik, maar ook de sociale, economisch, culturele en gezondheidsgerelateerde aspecten onder de aandacht moeten komen. Dit kan men bereiken door een brede thematische framing te gebruiken, waarbij voldoende aandacht wordt besteed aan verschillende vormen van achtergrondinformatie. Om de affectieve component van risicoperceptie te beïnvloeden, moet men in de waarschuwingsboodschap inspelen op de emoties van de ontvanger. Aandacht hebben voor nieuwswaarden zoals personalisering en nabijheid en de nadruk leggen op de persoonlijke relevantie van de waarschuwing draagt bij tot de groei van deze affectieve component. Het is belangrijk dat de waarschuwingsberichten steeds objectief en neutraal blijven om morele paniek te voorkomen. Afhankelijk van de mate van persoonlijke betrokkenheid van de doelgroepen bij het thema druggebruik, kiest men voor een positieve of negatieve framing. Vandaar dat een voorafgaand onderzoek naar de kenmerken, attitudes en gedrag van de doelgroepen aan te raden is.

De waarschuwingsberichten zouden niet enkel en alleen het gebruik van het desbetreffende product moeten afraden, er is meer nodig dan dat. Een goed waarschuwingsbericht geeft ook richtlijnen mee over hoe men het best handelt als men te maken heeft met een persoon die het product heeft ingenomen. Ook concrete richtlijnen over hoe men het best problemen die te maken hebben met illegale drugs vermijdt, zijn nuttig. Op die manier geeft men de lezers meteen het goede voorbeeld van wat men het best doet in een bepaalde situatie. Volgens de sociale leertheorie bevordert dit het uitvoeren van het gewenste gedrag. Daarnaast moet men vermijden om de 'slechte' voorbeelden, namelijk mensen die het product gebruiken, op een aantrekkelijke of succesvolle manier af te beelden. Dit zou de ontvangers er immers toe kunnen aanzetten om met het product te experimenteren. Effectieve waarschuwingsboodschappen zouden een attitude moeten 'cultiveren' van voorzichtigheid en

afkeer ten opzichte van (gevaarlijke) illegale drugs. Druggebruik kan men best voorstellen als een oninteressant en mogelijk gevaarlijk tijdverdrijf, al moet men er zich van bewust zijn dat men de gezondheidsrisico's en andere problemen gerelateerd aan het middelengebruik op een objectieve en geloofwaardige manier worden weergegeven. Ook de druggebruikers zelf zouden niet op een stereotiepe manier voorgesteld mogen worden. De lezers moeten de indruk krijgen dat druggebruikers in feite normale mensen zijn en dat iedereen het risico loopt om te maken te krijgen met druggerelateerde incidenten, ook zichzelf of iemand uit hun sociaal netwerk.

Naast deze inhoudelijke aspecten, moet een effectieve waarschuwingsboodschap ook qua layout op een aantrekkelijke manier gepresenteerd worden aan de lezers of kijkers. Vooral in krantenartikels is het nodig om aandacht te besteden aan de vormelijke kenmerken zoals de titel, de visuele ondersteuning, de rubriek en het paginanummer. Een goed artikel zou onmiddellijk in het oog moeten springen van de lezer en nodigt de lezer uit om het te lezen van het begin tot einde.

Een effectief en succesvol early warning system zou over voldoende betrouwbare informatiebronnen moeten beschikken. Een vals alarm moet vermeden worden door telkens de originele informatiebron te controleren op juistheid en door op zoek te gaan naar bijkomende bronnen. Een triangulatie van methoden voor gegevensverzameling is een goede manier om voldoende informatie te bekomen en zodoende een betrouwbare waarschuwing uit te sturen.

Een waarschuwingsbericht in de media kan een invloed hebben op de attitudes en het gedrag van de ontvangers ten aanzien van middelengebruik. Een systeem waarbij het bericht verspreid wordt via meerdere kanalen (multi-channel approach), heeft wellicht een grotere impact, onder andere omdat dit doelgroepspecifieke communicatie toelaat. Als het early warning system en de waarschuwingsberichten in de media ondersteuning krijgen van andere organisaties zoals scholen, jeugdbewegingen en van invloedrijken personen zoals leerkrachten, ouders en vrienden, zal de waarschuwing wellicht een groter effect hebben op de attitudes en het gedrag van jongeren. Op die manier krijgen ze deze informatie niet alleen via de media, maar ook via hun sociaal netwerk, wat bijdraagt tot de vorming en versterking van een opinie over een bepaald thema.

Resultaten inhoudsanalyse

Krantenartikels

De meeste krantenartikels zijn klein en de visuele ondersteuning is beperkt, waardoor de berichten eerder onopvallend zijn. De plaatsing daarentegen is over het algemeen gunstig, namelijk vaak vooraan in de krant en op de rechterpagina. Berichten die op zichzelf onopvallend zijn, worden door een gunstige plaatsing mogelijk toch door heel wat lezers opgemerkt.

Een waarschuwingsbericht van het WIV dat verschillende nieuwswaarden bevat, lijdt niet tot een groter aantal krantenartikels dan een waarschuwingsbericht met een beperkter aantal nieuwswaarden. Kranten hebben wel de neiging om vaker een artikel te publiceren als het incident plaatsvond in hun eigen regio (Vlaanderen of Wallonië), maar verder is er geen samenhang tussen nieuwswaarden en het aantal gepubliceerde artikels. Naarmate het incident

ernstiger is (meer impact) en als er sprake is van personalisering, zijn de artikels gemiddeld wel groter en langer.

‘Episodic framing’ heeft de bovenhand in de krantenberichtgeving; er worden voornamelijk louter feitelijke gegevens meegedeeld zonder veel bijkomende (achtergrond)informatie en/of zonder aanverwante thema’s aan te snijden. De toon van de artikels is overwegend negatief. Druggebruikers worden nogal eenzijdig voorgesteld als ‘slachtoffers’ of ‘zieken’ en drugs worden in de eerste plaats afgeschilderd als een ‘gevaar voor de gezondheid’. De thema’s die het vaakst aan bod komen zijn ‘negatieve effecten/gevaren’ en ‘vormelijke kenmerken’ en de vaakst genoemde drug is MDMA (XTC). Het meest voorkomende incident of probleem is dat er XTC-tabletten gevonden zijn met een (te) hoge dosis MDMA. Concrete waarschuwingen of raadgevingen voor de (potentiële) gebruikers en slachtoffers komen amper voor. Ook doorverwijzingen naar hulpverlenings- of informatiediensten zijn een zeldzaamheid. Wat we wel vaak zien terugkeren, is de algemene gestandaardiseerde waarschuwing die het WIV meestal onderaan de persberichten zet, namelijk: “Men moet nogmaals waarschuwen dat het gebruik van illegale drugs altijd gevaarlijk is. Gezien het steeds gaat om niet gecontroleerde samenstellingen kunnen druggebruikers nooit weten wat ze innemen”.

In de artikels worden instellingen vaker geciteerd of geparafraseerd dan personen, wat een eerder zakelijke of afstandelijke indruk kan wekken bij de lezer. De instellingen die het vaakst voorkomen zijn het WIV en het ‘Ministerie van Volksgezondheid’ (FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, hierna: FOD Volksgezondheid). Wat betreft personen merken we dat genoemde personen vaker ‘druggebruikers’ of ‘slachtoffers’ zijn en dat geciteerde of geparafraseerde personen meestal professionelen (wetenschappers, laboranten) zijn.

Qua leesbaarheidsscore behoren de artikels gemiddeld tot de categorie ‘moeilijk’. Dit is vooral te wijten aan het feit dat er lange (moeilijke) woorden gebruikt worden, niet zozeer omdat de zinnen lang zijn. De ‘human interest’ in de krantenartikels ligt zeer laag (categorie ‘saai/wetenschappelijk’), waardoor de lezers mogelijk snel hun interesse verliezen in het artikel als zij beginnen te lezen.

Televisiejournaals

De geselecteerde nieuwsitems zijn gemiddeld kort en we krijgen vooral (wetenschappelijk) experts op gebied van drugs te zien of personen uit het uitgaansmilieu (fuivende mensen). De experts komen vaker herkenbaar in beeld en worden geïnterviewd. De personen uit het uitgaansmilieu daarentegen worden meestal gebruikt als opvulbeeld (met daarbij een voice-over die informatie geeft over het incident). Ook in de kranten zijn het de (wetenschappelijk) experts die een meer prominente rol spelen dan de ervaringsdeskundigen (druggebruikers). Als er objecten worden getoond, gaat het meestal om pillen.

Net zoals in de krantenartikels legt men ook in de televisiejournaals de nadruk op de negatieve aspecten van drugs en de gevaren van het product voor de fysieke gezondheid. Voor de sociale, psychologische en juridische aspecten heeft men (zo goed als) geen aandacht. De slachtoffers worden ook telkens voorgesteld als zieke personen en nooit als criminelen of roekeloze personen. In vergelijking met de krantenartikels heeft men toch iets meer oog voor het recreatieve aspect van drugs. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat er regelmatig fuivende mensen op de achtergrond worden getoond. Globaal gezien wordt er op beperkte

schaal achtergrondinformatie gegeven, de meeste onderwerpen worden slechts zelden uitgediept. Vandaar dat we kunnen spreken van een episodische framing.

Ook de journaalitems lijken trouw te blijven aan de inhoud van het persbericht. We leiden dit af uit het feit dat het dezelfde thema's zijn die het vaakst voorkomen: 'negatieve effecten/gevaren', 'vormelijke kenmerken' en 'chemische samenstelling' en het feit dat in de journaalitems de vaakst genoemde drug eveneens MDMA (XTC) is.

In één op drie journaalitems worden er raadgevingen of preventief advies gegeven aan de kijkers, vaak gaat het echter om de 'gestandaardiseerde' waarschuwing van het WIV die te algemeen en weinig betekenisvol is. Als men de kijker doorverwijst naar een professionele organisatie, vermeldt men geen contactgegevens, wat de doorverwijzing bijgevolg weinig zinvol maakt.

Persberichten van Belga

De bevindingen wat betreft de inhoudelijke kenmerken van de persberichten, komen goed overeen met de resultaten voor de krantenartikels en de journaalitems. Dit is een indicatie dat de kranten- en televisieredacties opvallend trouw blijven aan het persbericht van Belga en er over het algemeen weinig aan veranderen. In een volgend onderdeel wordt dit verder onderzocht.

Ongewoon hoog gedoseerde MDMA (XTC) is de meest voorkomende reden voor het uitsturen van een waarschuwingsbericht. Het komt zelden voor dat er een nieuw product of versnijding opduikt die voor dodelijke slachtoffers heeft gezorgd. De nieuwswaarde van een product met hoge dosering is echter een stuk lager dan de nieuwswaarde van een bericht over een levensgevaarlijk product. De voornaamste bronnen van informatie voor de persberichten zijn inbeslagnames door de politie en laboratoriumanalyses.

In de persberichten heeft men vooral aandacht voor de negatieve effecten en de gevaren voor de gezondheid. Over eventuele sociale, psychologische of juridische problemen wordt (zo goed als) niet gesproken. Deze trend wordt duidelijk doorgetrokken in de krantenartikels en journaalitems. Ook de episodische framing (niet uitdiepen van onderwerpen door achtergrondinformatie toe te voegen) speelt de boventoon in het persbericht. In ongeveer de helft van de persberichten komt MDMA (XTC) aan bod. Daarnaast is er een grote diversiteit van producten die slechts enkele malen vermeld worden (bijvoorbeeld CPP, PMA, cocaïne, atropine, buprenorphine, hydroxyzine, ...). We zien hetzelfde patroon bij de krantenartikels en journaalitems. Ook de beperkte aandacht voor raadgevingen en doorverwijzingen vinden we terug bij de persberichten; als er al een advies wordt gegeven, gaat het in de meeste gevallen om de gestandaardiseerde waarschuwing van het WIV. Er worden bovendien nooit contactgegevens meegegeven van professionele organisaties.

De voornaamste informatiebronnen voor de persberichten zijn in de eerste plaats de overheid en in tweede instantie wetenschappelijke experts. Professionelen die in het werkveld staan en ervaringsdeskundigen zoals druggebruikers worden zelden aangesproken als informatiebron. Deze trend trekt zich door in de krantenartikels en journaalitems. Qua diversiteit aan informatiebronnen zou er dus nog een extra inspanning kunnen gebeuren.

Vergelijking tussen de krantenartikels en de persberichten van Belga

In ongeveer 1 op 3 krantenartikels zijn 50% van de zinnen of meer letterlijk overgenomen uit het persbericht. Dit is een bijkomende aanwijzing dat de journalisten zich sterk baseren op het persbericht van Belga en weinig andere bronnen raadplegen om hun artikel vorm te geven. Als men iets wil veranderen aan de inhoud van de krantenartikels, kan men daarom best de veranderingen proberen door te voeren op niveau van het persbericht. De krantenredacties zullen de veranderingen op die manier als vanzelf overnemen in hun artikels.

Als bepaalde informatie wordt toegevoegd, geschrapt of uitgebreid, kan dit een invloed hebben op hoe de lezer het bericht interpreteert. Bijvoorbeeld door contextuele informatie weg te laten kan de boodschap ongenueanceerd of dramatisch overkomen. Als er informatie wordt toegevoegd, gaat het meestal om negatieve effecten en gevaren. Als er informatie wordt geschrapt, is het vaak preventieve informatie (vaak gaat het om de gestandaardiseerde WIV waarschuwing).

Wanneer de krantenredacties het persbericht van Belga ontvangen, verwerken zij deze berichten volgens dezelfde criteria als zij doen met andere nieuwsberichten. Ze kijken in de eerste plaats naar de nieuwswaarde van het bericht en niet naar de preventieve waarde. Op basis van het voorgaande besluiten we dat er twee taken op het programma staan. Ten eerste samen met het WIV nagaan welke soort informatie nuttig zou zijn om te communiceren naar het brede publiek, hoe dit het best geformuleerd wordt en ten tweede samen met de journalisten (vooral bij Belga) nagaan op welke manier zij de preventieve informatie het best verwerken.

Resultaten focusgroepen

Algemene bevolking

Het is bijna onmogelijk om een waarschuwingsbericht te schrijven waar elke doelgroep tevreden mee is; elke groep interpreteert de boodschap immers op een andere manier. De gebruikers zijn over het algemeen van mening dat de informatie te weinig praktisch bruikbaar is en dat het taalgebruik te weinig objectief en neutraal is. Zij zijn vragende partij voor meer 'harm reduction' informatie. Volgens de niet-gebruikers mag het taalgebruik best wat sensationeler zijn, omdat ze denken dat dit een afschrikkende functie heeft. Zij voelen zich gechoqueerd door 'harm reduction' informatie, ze vrezen dat dit net aanzet tot gebruik.

Het publiek dat momenteel bereikt wordt is heterogeen en elke doelgroep heeft zijn eigen redenen om het waarschuwingsbericht al dan niet te lezen. De adolescenten die geen drugs gebruiken en de ouders lezen de berichten in de eerste plaats om op de hoogte te zijn van de actualiteit. De meer ervaren druggebruikers lezen de berichten vooral omdat het thema hen na aan het hart ligt. Het zijn vooral de experimentele (beginnende) gebruikers die een sterke behoefte hebben de waarschuwingsberichten en er ook het meeste oog voor hebben. Door hun gebrek aan ervaring met drugs en omdat zij minder in contact komen met andere druggebruikers, beschikken zij over minder alternatieve informatiekanalen om te weten te komen wat er zoal op de markt circuleert.

Gezien de verschillende voorkeuren en interpretaties van de verschillende doelgroepen in de algemene bevolking, zou men er goed aan doen de inhoud en de toon van de waarschuwingsberichten aan te passen aan de behoeften van elke doelgroep. Dit is echter niet mogelijk als men enkel via de massamedia (kranten en televisie) communiceert. De deelnemers zelf zijn zich hiervan bewust en ze suggereren om de informatie ook via

bijkomende kanalen te verspreiden omdat dit toelaat het bericht meer op maat te maken van de ontvangers.

De preventieve impact op de verschillende doelgroepen is zeer verschillend naargelang de doelgroep. Naast de bedoelde impact kan een bericht ook een aantal niet-intentionele effecten hebben. Het kan gaan om bijvoorbeeld toegenomen bezorgdheid of onveiligheid bij de ouders of toegenomen wantrouwen in overheidsinstellingen bij de druggebruikers. In een bepaalde subgroep van druggebruikers (meestal jonge gebruikers in de experimentele fase) maakt risicogedrag deel uit van de identiteit en levenswijze van de personen. De berichten kunnen mogelijk een omgekeerd effect hebben op deze personen en hen net aanzetten tot experimenteergedrag.

Professionelen

De professionelen uit de gezondheidssector en veiligheidssector zijn van mening dat de EWS-waarschuwingsberichten vooral voor druggebruikers relevant zijn (en niet zozeer voor de rest van de algemene bevolking). Ze vinden dat de berichten meer op maat moeten worden gemaakt van de druggebruikers en denken dat een 'harm reduction' benadering hiertoe het meest geschikt is. Ze pleiten ook voor meer doelgroepspecifieke communicatie waarbij de informatie via meerdere kanalen verspreid zou worden, ook kanalen die meer doelgroepgericht zijn. Voorbeelden zijn affiches op fuiven, een website, online fora, boomerangkaartjes, enzovoort. Op die manier kan zowel de inhoud als de vormgeving aangepast worden aan de behoeften van de specifieke doelgroep.

De deelnemers zijn er zich van bewust dat het niet eenvoudig is om een goed evenwicht te vinden tussen snelheid en volledigheid/betrouwbaarheid. Omwille van praktische overwegingen en tijdsgebrek blijft vaak enkel de essentie over, waardoor veel krantenartikels zeer beknopt en zakelijk van aard zijn. Sommige professionelen zijn van mening dat dergelijke korte berichtjes zonder achtergrondinformatie geen interpretatiekader bieden en daarom het omgekeerde effect kunnen hebben en personen zouden kunnen aanzetten tot experimenteren.

De professionelen, vooral degenen uit de sectoren politie en justitie, hebben nood aan een meer gestructureerde organisatie van de informatieoverdracht. Een centraal aanspreekpunt aanstellen per organisatie of per sector lijkt hen een goed idee. Men moet echter waakzaam zijn voor informatie overload. Als de frequentie van het aantal waarschuwingen te hoog ligt, zullen de professionelen minder geneigd zijn het bericht op te merken en zal de nieuws waarde ervan dalen, waardoor het minder interessant wordt om het bericht te publiceren.

Net zoals de algemene bevolking, pleiten ook de professionelen ervoor om meer aandacht te geven aan informatie afkomstig uit het werkveld (bottom-up). Vooral de professionelen uit de gezondheidssector wijzen erop dat druggebruikers zelf vaak goed op de hoogte zijn van bepaalde zaken en waardevolle informatie kunnen aanreiken, op voorwaarde dat de informatieverzameling op een gestructureerde manier gebeurt en geverifieerd kan worden.

In alle groepen met professionelen bekritiseert men het technisch-wetenschappelijk taalgebruik. Vooral de journalisten ervaren dit als een sterk minpunt omdat zij moeite hebben om het jargon te begrijpen en omdat er in de berichten bijzonder weinig aandacht is voor het menselijke of verhalende aspect van het incident. Volksgezondheid zou enerzijds (aldus de journalisten) een eenvoudiger taalgebruik kunnen hanteren dat meer op maat is van de journalisten. Anderzijds zou Volksgezondheid meer (onverwerkte) achtergrondinformatie

kunnen toevoegen zodat de journalisten het bericht gemakkelijk en snel kunnen verwerken tot een interessant artikel. In beide gevallen kan het nuttig zijn om het systeem van 'Belga Direct' te gebruiken. Tevens benadrukken de journalisten het belang van een duidelijke vermelding van coördinaten van experts en/of een woordvoerder van de FOD Volksgezondheid. Momenteel hebben de journalisten het gevoel dat zij niet gemakkelijk een deskundige (telefonisch) kunnen bereiken om bijkomende informatie te vragen. Dit leidt ertoe dat zij minder geneigd zijn om het waarschuwingsbericht uit te werken tot een artikel.

De journalisten geven aan dat het uur waarop de waarschuwing wordt doorgegeven aan de pers een belangrijke rol speelt. Als het bericht in de voormiddag binnenkomt op de redactie, maakt het meer kans om verwerkt te worden tot een artikel. Het lijkt een aantal journalisten een goed idee moest Volksgezondheid de dag erna nog een 'reminder' versturen, zo maakt het bericht een tweede kans om opgenomen te worden in de krant. Indien een waarschuwingbericht pas klaar is in de (late) namiddag, lijkt het hen sowieso beter om een dag te wachten.

Uiteraard moet bekeken worden in hoeverre de structuur, middelen en processen binnen de FOD Volksgezondheid toelaten om bepaalde zaken anders aan te pakken en of bepaalde wettelijke voorschriften het verhinderen om veranderingen door te voeren.

Resultaten telefonische enquête

Weinig personen hebben het waarschuwingsbericht opgemerkt. We kunnen hiervoor twee verklaringen aanreiken. Enerzijds is er de beperkte dekking in de media; in Franstalig België werd het bericht in slechts één krant gepubliceerd en ook in Vlaanderen verschenen er enkel een paar korte artikels in een aantal dagbladen. Anderzijds is er de beperkte mate van interesse en behoefte aan dit soort informatie bij het publiek dat men bereikt via deze kranten. De meerderheid van de personen die het bericht opgepikt hebben geven immers aan zich niet betrokken te voelen bij het incident en geen behoefte te hebben aan informatie daarover.

Toch is de groep personen die zich wel betrokken voelen bij de problematiek rond nieuwe gevaarlijke drugs niet onbelangrijk, het gaat immers om bijna één op vier respondenten. Vaak gaat het om gebruikers, of personen die een familielid of vriend hebben die drugs gebruikt. Voor deze groep is de informatie over het incident relevant, maar de enquête geeft duidelijk aan dat zij via de huidige manier van informatieverspreiding (de kranten) lang niet allemaal bereikt worden. Het beroep dat de respondenten uitoefenen lijkt geen impact te hebben op het al dan niet oppikken van het waarschuwingsbericht; personen die van ver of dichtbij te maken hebben met drugs in hun professionele activiteiten hebben niet systematisch vaker het bericht gelezen.

De geïnteresseerde respondenten die het bericht hebben ontvangen, geven aan tevreden te zijn over de duidelijkheid, de bruikbaarheid en de volledigheid van de waarschuwing.

Een meerderheid van de respondenten, ook degenen die zich niet persoonlijk betrokken voelen bij de drugproblematiek, gaan ermee akkoord dat het zinvol is om de bevolking via de pers en de media te waarschuwen als er een nieuwe gevaarlijke drug opduikt. Zelfs degenen die van mening zijn dat deze waarschuwingsberichten gevoelens van angst en bezorgdheid kunnen opwekken, vinden dat het zinvol is om te waarschuwen omdat zij het nodig vinden dat de bevolking wordt gealarmeerd als er een gevaarlijk product in omloop is.

De resultaten van de telefonische enquête tonen echter aan dat degenen die zich het meest betrokken voelen bij de drugproblematiek (hetzij als gebruiker, hetzij omdat zij te maken hebben met gebruikers in hun naaste omgeving), de actualiteit het minst goed opvolgen. Dit doet de vraag rijzen of het wel zinvol is om de bevolking te willen waarschuwen via de klassieke media. Via deze weg slaagt men er immers onvoldoende in om degenen te bereiken die werkelijk behoefte hebben aan de informatie.

Uit verdere analyses blijkt dat het verband tussen betrokkenheid bij de drugproblematiek en de interesse voor de actualiteit kan worden verklaard door tussenliggende socio-demografische variabelen. De personen die meer bezig zijn met de drugproblematiek hebben gemiddeld een lager opleidingsniveau. Socio-demografische kenmerken zoals het opleidingsniveau verklaren beter de interesses van de respondenten voor bepaalde thema's en hun mediagebruik. Op die manier kunnen we afleiden via welke media de verschillende doelgroepen (betrokkenen en niet-betrokkenen) het best bereikt kunnen worden.

Omdat bepaalde doelgroepen duidelijk meer behoefte hebben aan de waarschuwingsberichten dan anderen (in de eerste plaats heeft dit te maken met persoonlijke betrokkenheid), is het belangrijk om na te gaan of het mogelijk is om de waarschuwingsberichten te verspreiden via meer doelgroepgerichte kanalen. Bovendien laat dit toe om het bericht qua vorm en inhoud meer op maat te maken van de behoeften van de specifieke doelgroep, met name degenen die zich betrokken voelen bij de drugproblematiek. Het feit dat de meerderheid van de personen die op die moment het waarschuwingsbericht wel ontvangen hebben, weinig geïnteresseerd zijn in deze informatie pleit er eveneens voor om de overweging te maken het bericht via bijkomende kanalen te verspreiden.

Aanbevelingen

Bovenvermelde communicatietheorieën (zie: resultaten literatuurstudie) tonen aan hoe een bepaalde boodschap een invloed kan hebben op de ontvangers. We kunnen deze inzichten gebruiken om een beter idee te hebben van welke elementen niet mogen ontbreken aan een goede waarschuwingsboodschap. Als het thema 'gevaarlijke drugs' hoog op de publieke agenda staat, zullen boodschappen over dit thema meer aandacht krijgen in de media, en vice versa. Als de politici en andere beleidsmakers regelmatig communiceren met de media over gevaarlijke drugs, zullen de mediaproductanten zich meer bewust zijn van dit probleem en het thema ook meer in de aandacht brengen, waardoor het brede publiek op zijn beurt meer met de thematiek bezig is. Informatie overload en sensatie moet echter vermeden worden omdat dit de geloofwaardigheid van de beleidsmakers onderuit haalt.

In de groepen met jongeren en druggebruikers wordt voorgesteld om nieuwe media zoals het internet of SMS te gebruiken. Men zou een algemene website kunnen oprichten waarop zowel druggebruikers (bottom up) als wetenschappers of professionelen uit de gezondheidssector (top down) informatie met elkaar kunnen uitwisselen. Daarnaast kwam vaak de suggestie om meer face to face informatie door te geven, bijvoorbeeld via informatiestands op fuiven of via informatieavonden. In alle groepen werd benadrukt dat ervaringsdeskundigen nauwer betrokken moeten worden bij de informatieverspreiding, in de eerste plaats omdat zij geloofwaardig overkomen.

Tot slot is er verschillende aanwijzingen, zowel via de focusgroepen als de telefonische enquête dat het niet volstaat om de waarschuwingsberichten enkel via de massamedia (in de eerste plaats de kranten) te verspreiden. Er is vraag naar meer doelgroepgerichte

communicatie. Momenteel worden de groepen die het meeste nood hebben aan de informatie immers onvoldoende bereikt.

We sommen hieronder de belangrijkste aanbevelingen op.

a) Media en andere informatiekkanalen

- een brede website ontwikkelen (met online forum) waar zowel professionelen als ervaringsdeskundigen informatie met elkaar kunnen uitwisselen
- informatiestands zetten op fuiven, festivals en andere dance-events (in samenwerking met de subfocal points)
- niet enkel via de massamedia maar via meerdere kanalen communiceren (meer rekening houden met doelgroepkenmerken)
- de eerste dagen na een waarschuwing moet een expert/woordvoerder permanent beschikbaar zijn (via GSM) om vragen van journalisten en andere belanghebbenden te beantwoorden (bestaande systeem van wachtGSM meer bekendheid geven)
- tweerichtingscommunicatie aanmoedigen (bijvoorbeeld door een online invulformulier te verspreiden in het werkveld)

b) Type waarschuwingsberichten

- meer inbreng geven aan ervaringsdeskundigen
- als het persbericht van het WIV pas tegen de avond klaar is; bij voorkeur de dag erna pas versturen naar de media
- onderaan elk persbericht en artikel contactgegevens vermelden van professionele organisaties zoals VAD, Eurotox, de Druglijn of Infor-Drogues

c) Taalgebruik en structuur

- kies voor een meer levendig taalgebruik (meer human interest; bijvoorbeeld door een getuigenis van een gebruiker of slachtoffer toe te voegen)